

Kako studenti i studentice biraju studije? Kvalitativno istraživanje motivacijskih, rodnih i kontekstualnih čimbenika odabira

Ivana Pikić Jugović

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Hrvatska

e-mail: jugovic@idi.hr

ORCID: 0000-0003-0362-0259

Branislava Baranović

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Hrvatska

e-mail: baranov@idi.hr

ORCID: 0000-0001-6768-3596

SAŽETAK Cilj rada bio je kvalitativnom metodom istražiti kako studenti/ce razumiju vlastiti proces odabira studija na visokoškolskoj razini. Teorijski okvir činila je teorija situiranih očekivanja i vrijednosti Eccles i sur. Istraživačka su pitanja bila: što studenti/ce prepoznaju kao glavne razloge za vlastitu odluku o odabiru studija, kako percipiraju ulogu važnih drugih osoba u odluci o odabiru studija te kako razumiju odnos rodnih stereotipa o studijima i zanimanjima te vlastitog odabira studija.

Polustrukturirani intervjui provedeni su sa 44-ero studenata i studentica prve godine sveučilišnih i stručnih studija (22 djevojke i 22 mladića). Tematska analiza intervjua pokazala je da su motivacijska uvjerenja, važne druge osobe te rodni stereotipi imali različite uloge u odabiru studija. Subjektivne vrijednosti, posebno interes, percipirana korisnost i cijena truda, prepoznate su kao važni motivacijski utjecaji. Roditelji, profesori/ce te posebno prijatelji/ce utjecali su na odabir studija svojim savjetima, pružanjem informacija i podrške. Analiza rodne dimenzije pokazala je da je prisutnije shvaćanje da rodni stereotipi nisu utjecali na vlastiti odabir studija. No kada se prepoznaje utjecaj rodnih stereotipa na odabir, on je u skladu s očekivanjima teorije: studenti/ce rodno tipičnih studija navode da su izbjegavali rodno nestereotipne profesionalne odabire, dok studentica rodno nestereotipnog studija (strojarstva) opisuje važnost odbacivanja stereotipa za svoj odabir studija. Praktične implikacije rezultata odnose se na dodatno informiranje učenika/ca o sveučilišnim i stručnim studijskim programima te njihovo osvještavanje o utjecaju rodnih stereotipa na obrazovne odabire radi širenja spektra mogućih odabira studija.

Ključne riječi: odabir studija, motivacija, rodni stereotipi, kvalitativna metoda, studentska populacija.

1. Uvod

Odluka o odabiru studija jedna je od najvažnijih u životu mladih. Iako mladi najčešće sami donose tu odluku, sam se proces ne događa u vakuumu, već je smješten unutar više preklapajućih sfera utjecaja (Bronfenbrenner, 1979.) kao što su obitelj, vršnjačke grupe, škola, šira zajednica i obrazovni sustav. Premda se djevojke u sve većem broju odlučuju za studiranje, u visokom obrazovanju u Hrvatskoj i drugim europskim zemljama i dalje postoje rodne podjele prema odabranim područjima studija (Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2022.; Eurostat, 2020.). U Hrvatskoj je npr. 2020./21. godine na humanističkim studijima bilo 71% djevojaka, dok ih je na tehničkim studijima bilo 28% (DZS, 2022.). Istraživanja (Barone, 2011.) i statistički podaci (DZS, 2022.; Eurostat, 2020.) upućuju na to da se rodne razlike formiraju duž tradicionalne diobe na društveno-humanističke i tehničke studije. Budući da se područja studija razlikuju prema prestižu i ekonomskoj atraktivnosti zanimanja kojima vode, smatraju se osima rodne i društvene diferencijacije (Reimer i Pollack, 2010.). Nadzastupljenost mladića u područjima studija koja vode prestižnim i financijski atraktivnim zanimanjima kao što je STEM područje te djevojaka u društveno-humanističkom području moguće je objasniti širokim rasponom determinanti. Istraživanja pokazuju da su u podlozi rodnih razlika u visokom obrazovanju različite individualne karakteristike osobe i društvene kategorije poput ekonomskih, kulturnih i socijalnih resursa osobe, rodnih uvjerenja dominantne kulture te strukturnih karakteristika obrazovnog sustava, uključujući i institucionalnu strukturu visokog obrazovanja (Barone, 2011.; Berggren, 2006., Charles i Bradley, 2009.; Houtte, Vanderwegen i Vermeersch, 2014.).

Navedeni problemi rodne neravnoteže na studijima i nejednakog pristupa visokom obrazovanju, koji posljedično rezultiraju nejednakostima na tržištu rada, aktualan su i važan predmet interesa akademske zajednice i obrazovnih politika. Želeći ponuditi što cjelovitiji uvid u ovu temu, usredotočile smo se na analizu osobnih i društvenih čimbenika koji mogu oblikovati odluku o odabiru studija i pritom se koristimo nedavno modificiranom teorijom situiranih očekivanja i vrijednosti Eccles i sur. Imajući u vidu složenost procesa i brojnost utjecaja na obrazovne odluke, željele smo dati glas mladim osobama da iz svoje perspektive opišu kako su donosili odluku o odabiru studija. Pritom se naš pristup temelji na kvalitativnoj metodologiji jer nas zanima produbljanje razumijevanja rodne i socijalne dimenzije odabira studija.

Rad započinje opisom teorije situiranih očekivanja i vrijednosti uz izlaganje pregleda istraživanja važnih za razumijevanje odabira studija i čimbenika koji ih oblikuju u okviru navedenog modela. Potom su izloženi cilj istraživanja i opis metodologije ove kvalitativne studije kojom se želi istražiti kako studenti/ce različitih studija u Republici Hrvatskoj razumiju vlastiti proces odabira studija, osvrćući se na ulogu koju motivacija, važne druge osobe i rodni stereotipi imaju u odluci o odabiru studija. Potom je izložen detaljan opis rezultata dobivenih iz intervjua. Naposljetku, rezultati

su raspravljani oslanjajući se na teoriju i prethodne spoznaje iz empirijskih studija te su izložene njihove implikacije za obrazovne prakse i politike.

1.1. Teorijski okvir i empirijski pregled

Teorija situiranih očekivanja i vrijednosti Eccles i sur. ključni je teorijski okvir za objašnjenje obrazovnih odabira kroz rodnu perspektivu. Teorija je razvijena početkom 1980-ih godina pod nazivom teorija očekivanja i vrijednosti za objašnjenje motivacije vezane uz postignuće kako bi se pokušao dati odgovor na pitanje zašto djevojke u znatno manjoj mjeri odabiru matematiku i prirodne znanosti u školi te zašto se u manjoj mjeri odlučuju za studije i profesije u tom području (Eccles i sur., 1983). Eccles i Wigfield su 2020. godine promijenili naziv teorije u *teoriju situiranih očekivanja i vrijednosti* kako bi naglasili da je motivacija smještena u širi socio-kulturni kontekst koji oblikuje učenička iskustva i njihove interpretacije iskustava.

Sam model situiranih očekivanja i vrijednosti vrlo je kompleksan i sveobuhvatan po pitanju čimbenika za koje se pretpostavlja da utječu na obrazovne odabire učenika/ca. Centralna je hipoteza Eccles i sur. (1983.) da su obrazovni odabiri oblikovani pod utjecajem motivacijskih uvjerenja poput subjektivnih vrijednosti zadatka, očekivanja uspjeha i samopoznavanja vlastitih sposobnosti. Četiri *subjektivne vrijednosti* jesu intrinzična i utilitarna te vrijednost postignuća i percipirana cijena. *Intrinzična vrijednost* ili interes uživanje je koje osoba osjeća baveći se određenom aktivnošću, a smatra se i subjektivnim interesom za određeni predmet ili obrazovno područje. Kada osoba ima visoku intrinzičnu vrijednost, može osjećati duboku uronjenost u aktivnost i duže ustrajati u njoj, što je slično definiciji engl. pojma *flow*, kako ga definira Csikszentmihalyi (1997.). *Utilitarna vrijednost* jest percipirana korisnost aktivnosti za ostvarenje važnih osobnih ciljeva u bližoj ili daljoj budućnosti, a slična je ekstrinzičnoj motivaciji (Ryan i Deci, 2016.). U empirijskim provjerama teorije najčešće se ispitala percipirana korisnost učenja školskog predmeta za upisivanje studija ili odabir željene karijere, no može se odnositi i na ciljeve poput dobivanja roditeljskog odobravanja. *Vrijednost postignuća* osobna je važnost, često povezana s aspektima vlastitog identiteta, da se aktivnost odabere ili dobro izvrši. Ona proizlazi iz pretpostavljenog slaganja karakteristika aktivnosti i pojedinčeva pojma o sebi. Pretpostavlja se da će osoba odabrati aktivnost, školski predmet ili studij ako joj taj odabir omogućava iskazivanje ponašanja koje smatra centralnim dijelom sebe ili potvrđivanje važnih aspekata vlastitog identiteta kao što su maskulinitet, femininitet, kompetentnost ili društvenost (Eccles i Wigfield, 2020.). *Percipirana cijena* kao četvrta komponenta subjektivnih vrijednosti donedavno se najmanje istraživala u ovom modelu, a odnosi se na negativne aspekte bavljenja aktivnošću. Eccles i sur. (1983.) smatraju da svaka aktivnost ima cijenu i koristi te da će pojedinci izbjegavati aktivnosti koje imaju preveliku cijenu u odnosu na koristi koje donose, osobito u usporedbi s alternativnom aktivnošću s višim omjerom koristi i cijene. Primjeri ovog aspekta subjektivnih vrijednosti su: cijena truda koji je

potrebno uložiti da se izvrši zadatak (odnosno procjena isplati li se to učiniti); cijena u terminima smanjenih mogućnosti bavljenja drugim važnim aktivnostima (npr. zbog nedostatka vremena) te emocionalna, odnosno psihološka cijena bavljenja aktivnošću (npr. anticipirana anksioznost, strah od neuspjeha).

Drugi set motivacijskih uvjerenja odnosi se na procjene vlastite uspješnosti ili kompetentnosti. *Očekivanja uspjeha* uvjerenja su osobe o tome koliko će biti uspješna u aktivnosti u budućnosti, što je slično Bandurinu konceptu očekivanja osobne efikasnosti (Bandura, 1986.), dok je *percepcija vlastitih sposobnosti*, odnosno samopoimanje vlastitih sposobnosti, šire uvjerenje o kompetentnosti u određenom području (Eccles i Wigfield, 2002.). Iako se u teoriji ova dva koncepta razlikuju te se smatra da su očekivanja uspjeha vezana uz specifičnu aktivnost dok je percepcija vlastitih sposobnosti vezana uz šire područje, u većini se istraživanja pokazalo da ih učenici/e ne razlikuju te da je zapravo riječ o jednom konstrukt, a ne o dvama (Eccles i Wigfield, 2020.). Recentna istraživanja koja ispituju akademsku motivaciju u okviru teorije situiranih očekivanja i vrijednosti pokazala su da i očekivanja uspjeha / percepcija vlastitih sposobnosti i subjektivne vrijednosti objašnjavaju obrazovne odabire (Fong i sur., 2021.; Lauermann, Tsai i Eccles, 2017.; Wille i sur., 2020.). Druge studije, uključujući i one provedene s učenicima/ama u Hrvatskoj, pokazale su da su subjektivne vrijednosti bile jači prediktori obrazovnih izbora od očekivanja uspjeha (npr. Eccles i sur., 1983.; Jugović, 2017.; Updegraff i sur., 1996.).

Sljedeća je ključna pretpostavka da su motivacijska uvjerenja oblikovana učeničkim rodnim ulogama i rodnim stereotipima o aktivnostima, zatim uvjerenjima i ponašanju važnih osoba iz njihove okoline (posebno roditelja i učitelja/ica), kulturnim miljeom u koji su uključena socio-demografska obilježja obitelji kao i brojnim drugim čimbenicima poput roda/spola, temperamenta, sposobnosti i prethodnih postignuća. Za rodne stereotipe o slabijem talentu ili postignuću vlastitog spola/roda u određenom obrazovnom području smatra se da mogu imati negativan učinak na obrazovne izbore i postignuća (Eccles, 1987.). Primjerice, mladići će u manjoj mjeri birati učiteljsku profesiju ako vjeruju da muškarci nisu dobri u radu s djecom, odnosno malo je vjerojatno da će djevojke odabrati studij u području tehničkih znanosti ako smatraju da su žene manje talentirane za fiziku i matematiku. Empirijski pregled domaćih i stranih istraživanja upućuje na to da učenički stereotipi o matematici i fizici kao muškim domenama predviđaju niža akademska postignuća i trud učenica, kao i slabije namjere da odaberu studije u tim područjima na visokoškolskoj razini (Greene i sur., 1999.; Jugović, 2017.; Jugović, Baranović i Marušić, 2012.; Starr i Simpkins, 2021.).

Eccles i Wigfield (2020.) navode da su socijalizacijski utjecaji poput roditeljskih uvjerenja o sposobnostima djece i čimbenika vezanih uz školski kontekst dobro teorijski elaborirani i empirijski istraženi. Primjerice, pretpostavka da će učenici/e koje roditelji i nastavnici/e procjenjuju kompetentnima, npr. u matematici, čitanju ili sportu, zaista

imati više procjene vlastitih sposobnosti, biti uspješniji i u većoj mjeri birati aktivnosti u tim područjima, potvrdila se u brojnim istraživanjima (Simpkins, Fredricks i Eccles, 2015.; Wigfield i sur., 2015.).

U svojem su recentnom osvrtu na teoriju situiranih očekivanja i vrijednosti Eccles i Wigfield (2020.) izdvojili aspekte teorije i njezine provjere na kojima je do sada bilo nedovoljno fokusa. Smatraju da bi se više pažnje trebalo posvetiti istraživanjima o važnosti vršnjaka, medija, obiteljskih socio-ekonomskih uvjeta i kulture u oblikovanju učeničke motivacije i obrazovnih odabira. Nadalje napominju da većina empirijskih spoznaja u okviru teorije dolazi iz istraživanja provedenih kvantitativnom metodom te da je nužno produbiti razumijevanje procesa donošenja obrazovnih odabira kvalitativnom metodom.

1.2 Cilj istraživanja i istraživačka pitanja

Imajući u vidu da se kvantitativnim istraživanjima teško obuhvaća kompleksnost procesa donošenja obrazovnih odluka te da se nedovoljno zna o procesima koji objašnjavaju odnose između obrazovnih odabira, motivacije te širega konteksta (Eccles i Wigfield, 2020.), ovo je istraživanje provedeno kvalitativnom metodom.¹ Shvaćanje da je motivacija situirana u širi kontekst te da je nužno empirijski dodatno istražiti kontekstualne utjecaje na obrazovne odabire (Eccles i Wigfield, 2020.) željele smo adresirati uključivanjem u istraživanje faktora vezanih uz utjecaj roditelja, škole, obiteljskog socio-ekonomskog statusa te rodnih stereotipa.

Cilj ovog rada bio je istražiti kako studenti/ce razumiju vlastiti proces odabira studija. Tri istraživačka pitanja koja čine okosnicu rada bila su:

1. Što studenti/ce prepoznaju kao glavne razloge/utjecaje na vlastitu odluku o odabiru studija?
2. Kako studenti/ce percipiraju ulogu važnih drugih osoba u vlastitoj odluci o odabiru studija?
3. Kako studenti/ce razumiju odnos rodnih stereotipa o studijima i zanimanjima te vlastitog odabira studija?

¹ Rezultati prezentirani u tekstu predstavljaju dio šireg istraživanja „Socijalni identiteti, pristup visokom obrazovanju i odabir studija“ koji je financirala Hrvatska zaklada za znanost.

2. Metode istraživanja

Uzorak

Istraživanje je provedeno tijekom 2014./2015. godine sa studentima/cama prve godine sveučilišnih i stručnih studija. Radi postizanja što veće raznolikosti odgovora i boljeg obuhvaćanja svih relevantnih aspekata istraživačkog problema uzorak je strukturiran prema nekoliko kriterija: spolu ispitanika, vrsti i regionalnoj lociranosti visokoobrazovnih institucija te području znanosti.

Tablica 1.
Struktura uzorka

Područje studija	Sveučilišta			Veleučilišta i visoke škole		
	Ukupno	Djevojke	Mladići	Ukupno	Djevojke	Mladići
Prirodne znanosti	4	2	2	0	0	0
Tehničke znanosti	4	1	3	6	2	4
Biomedicinske znanosti	4	2	2	2	1	1
Biotehničke znanosti	4	3	1	2	1	1
Društvene znanosti	4	2	2	6	3	3
Humanističke znanosti	6	4	2	0	0	0
Umjetničko područje	2	1	1	0	0	0
Ukupno	28	15	13	16	7	9

Ukupno je intervjuirano 44-ero studenata i studentica: 22 djevojke i 22 mladića. Intervjuirano je 28-ero studenata i studentica sveučilišnih studija (14-ero sa Sveučilišta u Zagrebu i 14-ero sa sveučilišta u Rijeci, Zadru i Osijeku) i 16-ero studenata i studentica stručnih studija (veleučilišta u Zagrebu, Rijeci i Čakovcu te visoke škole u Zagrebu, Virovitici i Križevcima) (tablica 1). Uzorkom su obuhvaćeni studenti/ce sveučilišnih i stručnih programa iz svih područja znanosti, uključujući studije u kojima brojčano dominiraju djevojke i one u kojima dominiraju mladići.

Instrumenti

Kako bismo odgovorile na navedena istraživačka pitanja, provedeno je kvalitativno istraživanje metodom polustrukturiranih intervjua. Slijedom teorije situiranih očekivanja i vrijednosti te istraživačkih problema, primijenjeni protokol sadržavao je setove pitanja kojima se ispitala uloga motivacije, rodnih stereotipa i socijalizacijskih/kontekstualnih čimbenika u odabiru studija.

Prvi dio pitanja u protokolu odnosio se na glavne razloge, odnosno utjecaje na vlastitu odluku o odabiru studija. Studente/ice se pitalo da općenito opišu zašto su se odlučili za studij koji su odabrali, te jesu li razmišljali i o nekoj drugoj opciji.

U setu pitanja o ulozi važnih drugih osoba u vlastitom odabiru studija studente/ice se pitalo da općenito opišu kakvu su ulogu njihova obitelj i druge osobe imale u odabiru studija, odnosno kakvo je njihovo mišljenje o odabiru studija te jesu li ih savjetovali.

Treći dio protokola obuhvaća odnos rodnih stereotipa o studijima i zanimanjima i vlastitog odabira studija. Pritom se studente/ice pitalo kako oni objašnjavaju rodnu podjelu u zanimanjima/studijima, zatim je li im takva rodna podjela prihvatljiva te naposljetku kako percipiraju odnos vlastitih uvjerenja o rodnoj podjeli (prihvatanje ili odbacivanje rodnih stereotipa) i vlastitog odabira studija.

Postupak istraživanja i analize podataka

Intervjue su provodili članovi/ice istraživačkog tima u prostorima visokoobrazovnih institucija. Intervjui su u prosjeku trajali sat vremena pri čemu su poštovana etička načela istraživanja (informirani pristanak, anonimnost sudionika/ca i povjerljivost iskaza). Intervjui su snimani, a audiozapisi potom transkribirani. Transkripti nisu korigirani, tako da sadrže originalne, vjerodostojne odgovore.

Analiza transkripata provedena je korištenjem softvera za kvalitativnu analizu podataka NVivo QSR international. Kako se naše istraživanje, uključujući i protokol, teorijski zasniva na teoriji situiranih očekivanja i vrijednosti, u analizi podataka primijenjen je tematsko-deduktivni pristup. Za tematsko-deduktivni pristup analizi kvalitativnih podataka karakteristično je to da se na osnovi teorijskog okvira istraživanja i istraživačkih pitanja prije kodiranja kreira knjiga koda koja služi kao analitički alat za kodiranje teksta (Fereday i sur., 2006.; Miles i Huberman, 1994.; Yukhymenko i sur., 2014.). Slijedom navedenog, sukladno osnovnim konceptima teorije situiranih očekivanja i vrijednosti te njihovoj operacionalizaciji u pitanjima protokola, unaprijed smo kreirale knjigu kodova, tj. odredile teme i kategorije analize na osnovi kojih smo u transkriptima identificirale kodove. Primjena metode polustrukturiranih intervjuja također nam je omogućila da tijekom razgovora, osim pitanja u protokolu, sudionicima/ama postavljamo i dodatna pitanja proizašla iz razgovora, što je rezultiralo kreiranjem novih kodova. Nove kodove identificirale smo primjenom induktivne metode kodiranja.

3. Rezultati

U tablici 2 navedene su teme i kodovi korišteni u analizi transkripata. Analizom podataka identificirano je pet tema i 21 kod kroz 474 primjera kodova.

Tablica 2.

Teme i kodovi korišteni u analizi transkripata te broj kodova dobiven analizom

Teme	Kodovi	Broj primjera kodova
Motivacija / razlozi odabira studija	Interes	60
	Percipirana korisnost	36
	Percipirana cijena truda	37
	Vrijednost postignuća	5
	Percepcija vlastitih sposobnosti	12
	Više razloga istovremeno	3
	Više namjera odabira	39
	Financijsko stanje	9
	Zaposlenje i pauziranje nakon srednje škole	9
Utjecaj važnih drugih	Roditelji, braća, sestre	35
	Profesori/ce	22
	Prijatelji/ce	17
	Šira obitelj, rođaci	15
	Netko drugi	7
Objašnjenje rodne podjele studija i zanimanja	Biološko objašnjenje	23
	Društveno objašnjenje	20
	Više različitih faktora	8
Odnos prema rodnim stereotipima	Prihvata rodne stereotipe	38
	Odbacuje rodne stereotipe	39
Utjecaj rodnih stereotipa na vlastiti odabir studija	Rodni stereotipi ne utječu na odluku o studiju	35
	Rodni stereotipi utječu na odluku o studiju	5

3.1. Motivacija i razlozi odabira studija

Među glavnim su motivacijskim utjecajima na odabir studija koje studenti/ce identificiraju interes, percipirana korisnost, percipirana cijena te samopoimanje vlastitih sposobnosti. Osim motivacije, i financijsko je stanje izdvojeno kao faktor koji utječe na odluku o odabiru studija. Kodovi koji su proizašli iz odgovora jesu višestruki razlozi, odnosno istovremeno postojanje nekoliko različitih faktora koji oblikuju konačnu odluku za odabir studija, kao i nelinearnost i složenost procesa donošenja odluke o odabiru studija, uključujući dileme između nekoliko opcija te upisivanje studija nakon pauziranja, rada ili prethodnog iskustva studiranja.

Interes

Interes, odnosno intrinzična vrijednost, uživanje je koje osoba osjeća baveći se određenom aktivnošću. Upravo se ova vrsta motivacije pokazala najčešćom. Spominju se različiti aspekti interesa uključujući zainteresiranost, duboku želju i ljubav prema području. Tako na pitanje zašto je odabrao ovaj studij, student visoke policijske škole odgovara „*meni je uvijek bio cilj u životu da radim nešto što me zanima i što volim i u čem' bi se pronašao, a ne da radim nešto što me ne zanima*“. Studentica računarstva odgovara da je zanimaju računala, a student filozofije i komparativne književnosti navodi da je upisao „*nešto što mogu reć da je onako, moja ljubav*“.

Možemo uočiti i da neki opisuju svoj interes kao vrlo dugotrajan i stabilan poput studentice anglistike: „*Pa iskreno, u biti od kad znam za sebe, od kad sam bila dijete, uvijek sam govorila da ću upisati jezike, kao što jesam htjela*.“

Percipirana korisnost

Osim interesa, često navođen razlog odabira studija bila je percipirana korisnost. Odgovori studenata/tica upućuju na korisnost odabranog studija za plaću i mogućnosti zaposlenja te za ugled koji proizlazi iz završavanja tog studija. Studentica anglistike navodi da se odlučila za ono u čemu ima „*najširi spektar zapošljavanja*“, a student farmacije kao ključne razloge odabira navodi „*stanje na tržištu rada, jer ipak to je isto bitan faktor, i mislim plaće kasnije*“. Dodatna korisnost odabranih studija vidi se i u mogućnosti zapošljavanja u inozemstvu, što navode student fizioterapije i studentica računarstva.

Percipirana cijena truda

Percipirana cijena truda također je utjecala na odabir studija. Studenti/ce su najčešće navodili/e da ih je od studija medicine odbio prevelik trud koji bi morali uložiti u odnosu na druge studije koje procjenjuju relativno sličnima poput farmacije i fizioterapije. Studentica fizioterapije objašnjava zašto nije odabrala medicinu:

Pa fizioterapeut je jedan ispod doktora, ali jako blisko surađuje s doktorima pa opet se ne vidi toliko tolika razlika, a možda ne trebam toliko stvari žrtvovati k'o što bi morala kad bi bila doktor. Onda se mora raditi na hitnoj 0 do 24, noćne smjene i sve to, a onda ako budem htjela imat obitelj, kako ću djecu pustiti doma, na primjer. Smatram da puno se treba žrtvovati, a ja volim i puno drugih stvari raditi.

Odabir studija zbog manje cijene uloženog truda opisuje i studentica poljoprivrednog fakulteta koja ovaj fakultet bira jer ga smatra lakšim od drugih studija budući da je završila poljoprivrednu školu te joj je to područje već poznato.

Vrijednost postignuća

Vrijednost postignuća je u manjoj mjeri prisutna, a vidljiva je kroz izjave o važnosti odabira studija za vlastiti identitet ili osobine. Studentica kiparstva navodi: „*Mislim da je to negdje duboko u mojim mislima, duboko u mojim željama, duboko bilo da ja budem to.*“ Riječi „*da ja budem to*“ ukazuju da se radi o vrijednosti postignuća koja je povezana s potvrdom sebe kroz odabir studija. Student učiteljskog fakulteta navodi da je njegov odabir profesije bio važan za njega kao društvenu osobu, dakle da predstavlja potvrdu centralnog dijela sebe:

Aaa, mislim, već sam odavno htio bit učitelj, svejedno je l' za osnovnu školu ili srednju školu, aaa, nisam osoba sad za neki ured i rad s nekim papirima i, ili sad neki posao di ću radit u laboratoriju il' tako nešto, društvena sam osoba iii, draže mi je bit cijeli dan okružen s ljudima i nešto ih učit, nešto, ili djecu učit nešto novo ili usmjeravat ih prema nekim višim ciljevima i to radit dobro... Pa da, to bi bilo to... A skoro pa svejedno je l' ću sad bit profesor ili, ili učitelj, samo je meni bilo bitno, samo da jednog dana postanem baš učitelj i da... Jer mi je to bila želja.

Percepcija vlastitih sposobnosti

Samopojmanje, odnosno percepcija vlastitih sposobnosti, smatra se širim uvjerenjima o kompetentnosti u određenom području. Najčešće su studenti/ce spominjali/e da su u određenom predmetu ili obrazovnom području dobri, da ga dobro razumiju, ili da su postigli dobar rezultat u njemu tijekom školovanja. Student farmacije navodi da je studij odabrao kao kompromis predmeta koji mu više „*leže*“ budući da „*ima žicu*“ za matematiku i prirodne znanosti. Slično tome kaže i student filozofije:

Ja sam na državnoj maturi u četvrtom razredu bio prvi iz filozofije i to mi je bila neka potvrda da, da ovoga mi to područje ide, da ga dobro razumijem.

Višestruki motivacijski čimbenici istovremeno

Studenti/ce su često navodili i nekoliko različitih motivacijskih faktora zajedno ukazujući na to da nije uvijek moguće jasno izdvojiti pojedine motivacijske komponente, već da one u realnim životnim situacijama djeluju sinergijski. Primjerice, studentice poljoprivrednog fakulteta te strojarstva na Fakultetu strojarstva i brodogradnje spominju da su im jednako važni interes i sigurnost, dok student računarstva navodi percepciju vlastitih sposobnosti i korisnost:

Znao sam da mi to ide i da sam dobar u tome, a isto tako znam da je to dosta traženo područje i onda sam spojio to dvoje i odlučio. (Student računarstva, Sveučilište u Rijeci)

Višestruki odabiri studija

Studenti/ce su često navodili da imaju više od jednog studija koji žele upisati. Često navode da su se dvoumili između dviju ili više jednako privlačnih opcija, da im je studij koji su odabrali zapravo drugi izbor ili da već imaju prethodno iskustvo studiranja. Dilemu između nekoliko studija opisuju student matematike:

Ja imam jednu specifičnu situaciju jer sam cijelo vrijeme pričao da ću ja studirati nešto, sve drugo nego što ja sad studiram (smijeh) znači prije bila je geografija, bila je psihologija (smijeh u glasu), sve, i završim na matematici (smijeh) ovaj, a općenito, mislim, nije da sam ja upisao matematiku jer nisam znao što bi il' da me neko drugi nagovorio, nego je, uvijek je matematika bila negdje onako (pauza) iza mene i znao sam da mi ide dobro. (Student matematike, Sveučilište u Rijeci)

Odabir studija puno je složeniji nego što se to često da iščitati iz rezultata kvantitativnih istraživanja. Kada se slušaju glasovi samih studenata i studentica, možemo saznati da ih često zanimaju i posve različita područja, da imaju široke obrazovne interese i da s vremenom mijenjaju svoje odluke. Ovu složenost dobro ilustrira izjava studentice studija fizioterapije:

Možda bi napomenula samo da je važno ne se bojati priznati da smo pogriješili u odabiru fakulteta. I promijeniti i dalje, nije smak svijeta. Tako da bolje to, nego se cijeli život baviti nečim što nam se ne sviđa.... To su nam isto dosta u srednjoj govorili 'Nemojte se bojati promijeniti. Ako vam se ne sviđa, promijenite' i tako to. I to isto smatram da je jako, jako bitno.

Takva prethodna iskustva studiranja na studijima koji su se pokazali pogrešnim odabirom opisuju student kulturologije koji je odustao od arheologije jer je „izrazito komunikativna osoba i bila mi je potrebna interaktivna nastava”, kao i student koji je shvatio da mu je stvarni interes usmjeren na posve drugo područje znanosti te je odustao od tehničkog studija i prebacio se na društveno-humanističko područje.

Zaposlenje i pauziranje nakon srednje škole

U razgovoru se pojavila i nelinearna obrazovna biografija koju karakterizira pauza nakon srednje škole, bilo zbog neuspjelog upisivanja željenog studija, bilo zbog zaposlenja nakon srednje škole. Osim studenta visoke policijske škole koji navodi da je nakon srednje škole radio četiri godine kao policijski službenik sve do upisa studija, ostali svoja iskustva pauziranja obrazlažu time što nisu dovoljno dobro napisali ispite na državnoj maturi, odnosno nisu upisali željeni fakultet.

Financijsko stanje

U intervjuima se spominjala i nemogućnost odabira željenog studija zbog slabije financijske situacije obitelji te odabir studija, najčešće manje prestižnog (npr. više ili više škole) u blizini mjesta življenja zbog manjih troškova života, putovanja i stanovanja. Tema socio-ekonomske obiteljske situacije obično se u empirijskim radovima veže uz odluku o nastavku obrazovanja na tercijarnoj razini, a rjeđe uz odabir studijskog smjera. No, iskustva studenata/tica iz ovog istraživanja pokazuju da slabija financijska situacija utječe i na odabir samog studija, pri čemu se biraju oni studiji čiji su troškovi niži, a odustaje se od studija za koje postoji intrinzična motivacija:

Pa ja sam htjela ić u strojarstvo prije nego što sam ovo upisala i onda su moji rekli da ne mogu financijski to podnijet jer mi je studentski grad Slavonski Brod i nisam išla, odgovorili su me. (Studentica informatičkog menadžmenta, Visoka škola, Virovitica)

Studenti/ce visoke policijske škole objašnjavaju odabir svog studija slabijom financijskom situacijom obitelji te činjenicom da taj studij ne moraju plaćati:

Baš si nisam bila u mogućnosti priuštiti takav fakultet pa sam onda u biti i zbog toga izabrala ovaj je l' znači ja sam redovan student, ništa ne plaćam, Ministarstvo me školuje. (Studentica Visoke policijske škole, Zagreb)

3.2. Percepcija utjecaja važnih drugih na odluku o odabiru studija

Jedno od istraživačkih pitanja bilo je kako studenti/ce percipiraju ulogu važnih drugih osoba u vlastitoj odluci o odabiru studija. Kodovi u tablici 2 upućuju na to da su najveći utjecaj na njihove odluke o odabiru studija imali uža obitelj i profesori/ce, a zatim šira obitelj i druge osobe iz njihove okoline (npr. odgajateljice u domovima, prijatelji roditelja). Prema analizi kodova utjecaj drugih osoba bio je raznolik: putem iznošenja pozitivnih vlastitih uvjerenja o studiju i pozitivnog iskustva na studiju i u radu u području, poticajnih uvjerenja o sposobnosti studenata/tica te navođenjem korisnosti studija za budući život.

Uža obitelj

Tri su najčešća oblika utjecaja uže obitelji na odluku o odabiru studija: kroz savjete o korisnosti studija, zatim putem uvjerenja roditelja o sposobnosti djeteta te naposljetku kroz ulogu roditelja kao uzora za odabir zanimanja kroz socijalizaciju. Uža obitelj, najčešće roditelji, utjecali su na odluke o odabiru studija ponajprije putem savjeta. Većina roditeljskih savjeta vezana je uz percipiranu korisnost studija za budući život

studentata/tica. Objasnjavajući utjecaj roditelja na njezinu odluku o studiju, studentica šumarstva kaže: „Roditelji su djelovali malo na to [namjeru da studira šumarstvo] s obzirom da oni nemaju fakultet i ne bi voljeli da ja imam takav život kakav, kakav oni imaju sada, težak.”

Roditelji su korisnost studija obrazlagali i mogućnošću zaposlenja s dobrom plaćom nakon studija:

O da, uvijek je bilo ne moraš se onda mučit' k'o mi i lijepo imaš svoj pos'o, ono dobru plaću s fakultetom i jednostavno olakšam samoj sebi život i tako. (Studentica farmacije, Zagreb)

Roditelji su na odabir studija također utjecali i pribavljanjem informacija o studiju: „Moja mama se informirala posvuda, u Ministarstvu obrazovanja, kako to ide, za apsolutno sve što je vezano za fakultet, tako da je to meni više pomoglo, što su se oni informirali, da nisam trebala ja sama.” (Studentica Fakulteta šumarstva i drvne tehnologije, Zagreb)

Iz odgovora je vidljivo da roditelji pri davanju savjeta o studiju nisu pravili razliku prema spolu. Podržavali su i rodno nestereotipne odabire studija, što se može objasniti često prisutnom namjerom roditelja da putem visokog obrazovanja omoguće svojoj djeci bolju i sigurniju egzistenciju bez obzira na spol djece. Tako npr. studentica telematike kaže:

... Ali kada sam se ja trebala odlučiti između filozofskog i tu tehničkog, rekli su mi rađe možda tehnički kao, veća je budućnost u tome nego u školama kao...

U razvoju akademskih motivacijskih uvjerenja značajnu ulogu imaju roditeljska uvjerenja o sposobnostima djece. Istraživanja prikazana u našem teorijskom pregledu upućuju na to da roditeljska uvjerenja o sposobnosti djece predstavljaju snažan motivator za odabir akademskog područja. Iz transkripata je vidljivo da su roditelji u svojoj podršci odabiru studija osim korisnosti studija, navodili i sposobnosti svoje djece za studij:

Ja vjerujem da oni misle da sam ja, da ja to volim i da su me zato pustili i da misle da ću ja uspjeh u tome, što sam i ajmo reć pokazao na neki način. (Student telematike, Veleučilište u Rijeci)

O podršci putem uvjerenja o sposobnosti studentata/tica govori i sljedeći primjer: „Uvijek su (smijeh) dosta me forsirali, mogu reći, da se odlučim na ovaj korak, čak kad sam se razmišlj'o bio u jednom periodu, hoću li, neću li, oni su mi uvijek: 'Nemoj bit' lud, upiši to, završit' ćeš ti to', uvijek poticajno su djelovali.” (Student Visoke policijske škole, Zagreb)

Važnu ulogu u donošenju odluke o odabiru studija i zanimanja imaju uzori (engl. *role models*) koje pojedinci susreću u svojem okruženju. Intervjui sa studentima/cama ukazuju na to da tu ulogu imaju i roditelji i da svojim primjerom razvijaju interes i motivaciju djece za odabir određenog studija:

...Moj tata se bavi poljoprivredom, ima zaposlenike, radi dosta zemlje... On je znao reć kao, slušaj, ovo ti je, ne znam, plug, ovakva ti je zemlja, zemlja ti je dobra za obradu. Znači ja sam išla s njim, ja sam to gledala od malih nogu i mene je to oduvijek zanimalo. (Studentica Poljoprivrednog fakulteta, Osijek)

Utjecaj profesora/ica na odabir studija

Tablica 2 upućuje na to da su, osim roditelja, srednjoškolski profesori/ce također imali značajnu ulogu u procesu odabira studija studenata i studentica. Za njihov utjecaj je karakteristično da su podršku davali prvenstveno iznošenjem svojih uvjerenja o sposobnostima studenata/tica za određeno obrazovno područje. Odgovori studenata i studentica ukazuju na važnost ovakve podrške kao motivacijskog faktora u procesu donošenja odluke o odabiru studija:

Pa, neki [profesori] su mi govorili: 'Gle imaš smisla za ovo. Zašto ne bi nastavio dalje u tom smjeru?' (Student kiparstva, ALU, Zagreb)

Profesori/ce su davali isti tip podrške i kada je riječ o rodno nestereotipnom odabiru studija:

Ja ću strojarstvo, profesore, i kad mi je on rek'o: 'Bravo. Ti to možeš. Ti si pametna. Ti to možeš.' Nema problema kao. To je bila moja najveća podrška koju sam ja dobila u srednjoj školi kad je on meni rek'o: 'Ti to možeš.' Ja sam ono izašla van, plakala cijeli dan zato jer je baš ono strog, zatvoren profesor... I kad mi je on dao podršku, ja sam bila, letila sam. Ono, sve, sve sam napravila šta treba i upisala strojarstvo. (Studentica Fakulteta strojarstva i brodogradnje, Zagreb)

Utjecaj prijatelja/ica na odabir studija

Prema teoriji situiranih očekivanja i vrijednosti važan motivacijski faktor odabira obrazovnih studija su i vršnjačke grupe. Analiza odgovora upućuje na to da se utjecaj prijatelja/ica uglavnom odvijao davanjem savjeta i informacija o studiju na osnovi prethodnog iskustva studiranja.

Pa najviše sam informacija dobivao od strane svojih starijih kolega, svojih starijih prijatelja koji su me 'ajmo reć' uputili nekako na što, što bi za mene bilo najbolje. (Student kulturologije, Osijek)

Savjeti prijatelja/ica također su uključivali i davanje podrške izjavama o sposobnostima studenata/tica za namjeravani odabir studija i korisnosti studija.

... Onako, kad bi pričali o tome, znali su reć da meni to ide i da bi bilo lijepo jer isto to dosta traženo, s tim da ću dobro proć i to. (Student računarstva, Rijeka)

Utjecaj šire obitelji

Od šire obitelji na donošenje odluke o odabiru studija najčešće su utjecali bake i djedovi koji su, slično roditeljima, davali savjete koji su često uključivali korisnost studija za budući život studenata/tica.

....Dobro, i deda je utjecao jednim dijelom to na mene što mi je pilo, i pilo i pilo: 'Ti moraš imat pošo poslije. Ti moraš bit stabilna'. (Studentica Fakulteta strojarstva i brodogradnje, Zagreb)

Iz odgovora je također vidljivo da je šira obitelj bila poticajno okruženje studenata/tica. Znatan dio ih je socijaliziran u obiteljima čiji članovi imaju iskustvo prethodnog studiranja ili rada u području koje i sami namjeravaju upisati. Interpretacije prethodnih iskustava prezentirane su na pozitivan i za odabir studija motivirajući način: koristan studij, lijep posao nakon studija i sl.

... Ono ... Da u familiji mi, bar sa ove mamine strane mi jesu nekako u toj medicini, a onda su svi govorili ka da idem to, da je to ka ono uvijek, uvijek će bit posao, uvijek će... (Student Medicinskog fakulteta, Rijeka)

Strina mi je fizioterapeutkinja, ona je tu to završila i isto mi je pričala o poslu. Kako je lijepo, kako je ovo, kako je ono i eto. (Student fizioterapije, Zdravstveno veleučilište, Zagreb)

Utjecaj drugih važnih osoba

Pored utjecaja značajnih pojedinaca iz užeg okruženja studenata/tica na njihove odluke o odabiru studija utjecali su i drugi pojedinci kao što su npr. obiteljski prijatelji.

I: Znaći, definitivno su bile tu i određene osobe i izvan same obit ..tvoje obitelji koje su isto tako oblikovale to.

S: Također da. Od tatinih, maminih prijatelja do ne znam, profesora na fakultetu, ja sam neke od njih znala od prije... (Studentica Poljoprivrednog fakulteta, Osijek)

Važan izvor informacija o studiju bili su i zaposlenici u području:

...Onda sam se ja na sve moguće načine raspitivala šta bi ja, kako bi ja i svaki put kad bi ja otišla u ljekarnu, u drugu ljekarnu, kad bi otišla nešto kupit', ne znam, onda bi se ja tamo zapričala s tim ljudima, pitala kako je to, da li je to super, da li mi je to dobra odluka i onda su me svi uvjerali da je to super i zapravo svaki put kad bi ja s nekim pričala, ja bi još više bila (hmm) zagrijana za to da ja to hoću. (Studentica Farmaceutsko-biokemijskog fakulteta, Zagreb)

3.3. Odnos rodnih stereotipa o studijima i zanimanjima s vlastitim odabirom studija

Sljedeće istraživačko pitanje bilo je kako studenti/ce razumiju odnos rodnih stereotipa o studijima i zanimanjima i vlastitog odabira studija. Pritom ih se prvo pitalo kako razumiju/objašnjavaju rodnu podjelu u zanimanjima/studijima, zatim je li im takva rodna podjela prihvatljiva, odnosno prihvaćaju li rodne stereotipe o zanimanjima i studijima, te naposljetku kako percipiraju odnos vlastitih uvjerenja/rodni stereotipa i vlastitog odabira studija.

3.3.1. Objašnjenja rodne podjele u zanimanjima i studijima

Dvije su se ključne teme pojavile kao odgovor studenata/tica na pitanje čemu pripisuju rodnu podjelu u studijima i zanimanjima, a to su biološka objašnjenja i društvena objašnjenja. Obje su teme jednako prisutne u njihovim odgovorima (tablica 2).

Biološko objašnjenje

Kada opisuju biološke razloge zbog kojih su žene zastupljenije u nekim zanimanjima ili studijima, a muškarci u drugima, studenti/ce navode evolucijske razloge, urođenost razlika, veću fizičku snagu muškaraca, veću mogućnost ozljede žena te navode da su žene „nježniji spol“. Primjerice, studentica visoke policijske škole objašnjava: „Žene su ipak više nježniji spol, 'ajmo to tako reć', pa neće upisat strojarstvo. Uvijek će bit više privrženije nekim lakšim poslovima.“

Atribuiranje razlika između muškaraca i žena biološkim čimbenicima najčešće implicira stabilnost i nepromjenjivost takve rodne podjele. No neki su uz biološka objašnjenja navodili i izuzetke koji se ne uklapaju u takva objašnjenja, kao studentica kiparstva: „A vjerojatno, ono, dečki su jaki, oni to mogu, a cure nisu tol'ko jake pa one to ne mogu. Mada sam ja imala cimericu koja je na brodogradnji.“

Društveno objašnjenje

Od društvenih objašnjenja studenti/ce spominju norme u društvu, povijesne razloge i tradiciju, tradicionalne rodne uloge u obitelji, percepciju profesija kao muških ili ženskih, predrasude i rujanje te strah od odabira studija na kojem bi bili u manjini. Društvena objašnjenja, kao i biološka, navode i studenti i studentice, a ima ih s rodno stereotipnih i nestereotipnih studija. Primjerice, društvena objašnjenja navode student računarstva („*predrasude u društvu*“) i studentica anglistike („*vjerojatno zbog kulture postoje zanimanja kojima smo skloniji*“) za koje možemo reći da studiraju rodno stereotipne studije s obzirom na svoj rod, kao i student učiteljskog studija čiji je odabir rodno nestereotipan. Student učiteljskog fakulteta svjestan je rodnih stereotipa o učiteljskoj profesiji:

Aaa, mislim da, da je to već nekakva društvena činjenica da su, aaa, znači, učitelji, znači, u školama, najčešće žene, i to se gleda u društvu kao neki ženski posao, mislim da sam ja dobio takav, aaa, takav utisak.

Za razliku od biološkog objašnjenja, atribuiranje rodnih razlika društvenim čimbenicima ostavlja više prostora za promjenu. To vidimo i u nekim odgovorima studenata/tica koji uočavaju da se udio žena i muškaraca u nekim profesijama, poput učiteljske, mijenja kroz vrijeme:

Mislim, možda je to zbog tih nekih, ajmo reć, ne znam, tih nekih usadenih normi koje imaju u društvu. Ne znam, prije su bili svi profesori, dok sad se to promijenilo, sad su skoro sve profesorice. (Student matematike, PMF, Zagreb)

Često se primjećuje da se pripisivanje rodnih razlika društvenim faktorima upotpunjava izražavanjem neslaganja s rodnim podjelama, što nije bio slučaj kod bioloških objašnjenja.

Više različitih faktora

Iako se javljaju rjeđe, neki odgovori upućuju na kombinaciju različitih objašnjenja, poput bioloških i društvenih, odnosno genetskih i psiholoških čimbenika, kao što se može vidjeti na ovom primjeru:

Pa, uglavnom mislim da je to društveno uvjetovano...najvećim dijelom. Kao i nekim sklonostima koje su nam prirodno određene. Dakle, čisto neka interakcija gena i okoline. S tim da mislim da dosta ljudi onako nesvjesno odabire svoj faks u skladu sa spolom. Jednostavno nikad nije bila opcija razmisliti o...recimo, muškim studentima o studiju, predškolskom odgoju, učiteljskom studiju...jednostavno im to nije bila opcija. (Studentica psihologije, Sveučilište u Zadru)

3.3.2. Odnos prema rodnim stereotipima

Budući da prema teoriji situiranih očekivanja i vrijednosti prihvaćanje rodnih stereotipa djeluje ograničavajuće na raspon obrazovnih odabira, zanimalo nas je koliko studenti/ce prihvaćaju rodne stereotipe. U njihovim odgovorima podjednako je zastupljeno prihvaćanje uvjerenja da su neki studiji i zanimanja primjereniji ženama, odnosno muškarcima, kao i odbacivanje takvog uvjerenja, odnosno rodnih stereotipa (tablica 2).

Prihvatanje rodnih stereotipa

Dominantni odgovori su da su fizički teži poslovi (npr. rad na gradilištima, brodogradilištima, u pomorstvu, drvosječe, u kotlovnici) primjereniji muškarcima, dok je rad s djecom primjereniji ženama. Na pitanje o tome misli li da su neka zanimanja ili studiji primjereniji za muškarce, a neki za žene, studentica matematike odgovara:

Pa, mislim da da. Ne znam, policajci, vatrogasci, nešto tako. Nekakvi gdje je potrebna fizička kvaliteta koju, ne znam, jedna žena ne može dati. A opet žene mogu, ne znam, kao recimo psiholozi, te društvene neke znanosti gdje žene, ovoga, stvarno su bolje na tom planu.

Studentica Poljoprivrednog fakulteta izražava svoje stereotipno viđenje učiteljske i odgajateljske profesije na sljedeći način: „*Iskreno meni je uvijek ljepše, isto kao teta u vrtiću, uvijek je ljepše meni nekako da žena odgaja djecu nego muškarac. Na primjer imam prijatelja koji studira na učiteljskom, on je muško, meni je to onako smiješno, to mi je nekako žensko zanimanje.*“

U nekim odgovorima uočava se prihvaćanje stereotipa samo za fizičke poslove, kao kod studenta farmacije koji na pitanje o svojem mišljenju o tome postoje li zanimanja koja su primjerenija za žene i za muškarce odgovara: „*Što se tiče akademskog, mislim nema, al' tipa za neke niže, ne može sad žena raditi neki teški fizički posao koji je baš predodređen za muškarce.*“

Odbacivanje rodnih stereotipa

Neprihvatanje, odnosno odbacivanje rodnih stereotipa vidi se u odgovorima da su muškarci i žene jednako sposobni studirati bilo koji studij i baviti se bilo kojim zanimanjem. Takvi odgovori prisutni su kod studenata/tica s rodno tipičnih studija (npr. kod studentice anglistike i studenta mehatronike) kao i kod onih s rodno neutralnih studija (npr. kod studenta i studentice kiparstva) te kod studenata/tica s rodno nestereotipnih studija (npr. kod studentice strojarstva i studenata kulturologije i učiteljskog studija).

Ne vidim razlog zašto muškarac ne bi mogao studirati na učiteljskom fakultetu. Često sam se susreo i sam u životu gdje mi je profesor u srednjoj školi bio, bio puno bolje nekako pedagoški usmjeren na mene, bolje nego profesorica. Mislim da je danas, da, da vjerujem u ženski spol s mog muškog stajališta da su nam ravnopravne i da ne vidim uopće problem gdje bi one bile inferiorne u odnosu na nas ili pak mi superiorni u odnosu na njih. (Student kulturologije, Osijek)

Ne znam zašto neka pametna cura ne bi mogla završiti neki tehnički i radi isto što radi neki dečko. Svi [fakulteti] koji mi padnu na pamet, ono: zašto ne bi to moglo završiti žena i muškarac? Zašto doktorica ne bi mogla biti i muška i ženska ono, je l'? Medicinska sestra isto. Zašto ne može biti medicinski brat? To je isto. (Studentica strojarstva, Fakultet strojarstva i brodogradnje, Zagreb)

3.3.3. Utjecaj rodnih stereotipa na vlastiti odabir studija

Kvantitativna istraživanja većinom potvrđuju da prihvaćanje rodni stereotipa o zanimanjima i studijima smanjuje vjerojatnost da će učenici/e odabrati rodno nestereotipnan nastavak obrazovanja, no pitanje je kako oni sami vide taj proces. Analiza studentskih odgovora pokazala je da je znatno češći odgovor da rodni stereotipi nisu utjecali na njihovu odluku o odabiru studija, nego da jesu.

Rodni stereotipi ne utječu na odluku o studiju

Studenti/ce rodno tipičnih studija koji izjavljuju da rodni stereotipi nisu utjecali na njihovu odluku o odabiru studija najčešće navode da im je jedino bilo važno da su motivirani za odabrani studij. Na pitanje je li njegovo uvjerenje o rodnoj podjeli imalo utjecaja na odluku, student visoke policijske škole kaže:

Jedini utjecaj na to da ja upišem ovaj fakultet je da ja idem na daljnja usavršavanja, nema nikakvog je l' sad zašto, da li je više kolega, da li više kolegica. Mislim to je meni praktički bilo svejedno.

Elaboriranije odgovore imali su studenti/ce koji biraju rodno nestereotipne studije. Student učiteljskog studija, kao tipično ženskog studija, koji odbacuje rodne stereotipe navodi da mu za odabir studija nije bitno uvjerenje o primjerenosti studija za muškarce ili žene:

Mislim da to nema nikakve veze, da je neki sad faks primjereniji za muške, a drugi za ženske, mislim da je to sve do odluke čovjeka, što želi u životu i što, za što se odluči, ono što ga zanima, to bi trebao studirati... Meni, znači, nije to uopće bilo bitno.

Nadalje, studentica visoke policijske škole, dakle tipično muškog studija, smatra da njezino odbacivanje rodni stereotipa nije utjecalo na njezinu odluku o odabiru studija:

S: ...Pa mislim da je svatko, onaj tko odluči ići na koji studij, on je primjeren za njega. Nije bitno jesi muško ili žensko, nego koliko te nešto zanimalo.

I: Znači, je li takvo neko razmišljanje utjecalo na tvoju odluku o odabiru studija?

S: Ne. (Studentica Visoke policijske škole, Zagreb).

Međutim, studentica tipično muškog studija – računarstva – navodi da rodni stereotipi nisu utjecali na njezinu odluku, no naglašava da taj studij ne zahtijeva fizičku sposobnost, implicirajući da ne bi odabrala zanimanje koje to zahtijeva. Ona prihvaća rodne stereotipe i smatra da bi žene sigurno bile lošiji radnici u fizički zahtjevnijim poslovima.

Rodni stereotipi utječu na odluku o studiju

Za razliku od većeg broja onih koji navode da stereotipi nisu utjecali na njihovu odluku, rijetki su odgovori da stereotipi utječu na tu odluku. Primjerice, studentice dominantno ženskih studija poput farmacije i kulturologije navode da su studij odabrale sa sviješću da žele „*finiji*“, ženski posao. Studentica farmacija koja smatra da „*žene ne mogu neki naporan fizički posao raditi*“ navodi da je to razmišljanje imalo veze s odabirom studija:

Pa meni je imalo odmah veze, znači ako idem studirat', neću raditi' nešto fizički naporan, ne dolazi u obzir sad da se ja tamo trgam, a studirala sam, tu je meni, to ide skupa nekako.

I student tipično muškog studija mehatronike navodi da su ga rodni stereotipi vodili u odabiru studija te da nije niti uzimao u obzir dominantno ženske studije:

Ne bi bir'o tak' učiteljski ili tak' neki filozofski ili ne znam sestrinstvo. To, to ne bi izabrao. Uopće ni nisam stavio na listu. ...Pa, nisam bir'o te određene faksove kaj sam znao i sam po sebi da tam' je onak', mislim, više žene i to.

Ovi primjeri pokazuju kako je prihvaćanje rodni stereotipa povezano s odabirom rodno stereotipnih studija, što je u skladu s teorijom situiranih očekivanja i vrijednosti. U skladu s teorijom je i iskustvo studentice strojarstva kod koje se vidi povezanost odbacivanja stereotipa o ženama na strojarstvu i njezine odluke da će studirati taj tipično muški studij. Na pitanje „*Je li to vaše razmišljanje [o tome da odabir studija*

ovisi o sposobnosti, a ne o spolu/rodu] zapravo utjecalo na to da odaberete strojarstvo?“, ona odgovara:

Pa ono, najvjerojatnije je. Zašto? Evo baš zato jer svi misle da cure nemaju šta radit na strojarstvu, ja idem na strojarstvo. Ne znam. Jedan postotak odluke najvjerojatnije da. (Studentica strojarstva na Fakultetu strojarstva i brodogradnje, Zagreb)

4. Diskusija i zaključak

U ovom se radu istraživalo kako studenti i studentice razumiju vlastiti proces odabira studija na razini visokog obrazovanja pomoću kvalitativne metode kroz teorijski okvir modela situiranih očekivanja i vrijednosti Eccles i sur. (1983.). Istraživanje je u nekim svojim nalazima potvrdilo rezultate prijašnjih studija, a u mnogima je proširilo i produbilo dosadašnja saznanja o rodnim aspektima procesa donošenja odluke o odabiru studija.

Kada je riječ o motivaciji, subjektivne vrijednosti pokazale su se snažnijim i češće spominjanima motivacijskim čimbenicima odabira studija nego očekivanja uspjeha ili percepcije vlastitih sposobnosti, što je u skladu s brojnim drugim nalazima (npr. Eccles i sur., 1983.; Jugović, 2017.; Updegraff i sur., 1996.). Interes se posebno izdvojio, a studenti/ce spominju ljubav, duboku želju i često dugotrajan interes za određeno područje. Utilitarna vrijednost kojom su se mnogi studenti/ce vodili prilikom odabira studija manifestirala se kroz percipiranu korisnost završavanja odabranog studija za mogućnost zaposlenja, dobre plaće, život izvan Hrvatske ili stjecanje ugleda. U kvantitativnim se istraživanjima utilitarna vrijednost operacionalizirala znatno uže i obično se odnosila na korisnost učenja određenog školskog predmeta za upisivanje studija, tako da je doprinos ovog kvalitativnog istraživanja u širini shvaćanja korisnosti iz perspektive samih mladih osoba. Percipirana cijena truda, koja je donedavno u većini kvantitativnih istraživanja izostavljana, ali se pokazala važnom u istraživanjima koja su koristila kvalitativnu metodologiju (npr. Flake i sur., 2015.; Fredricks i sur., 2002.; Masson, Klop i Osseweijer, 2014.), u odgovorima studenata/tica izdvojila se kao drugi najčešće spominjani razlog odabira studija. Neočekivano je vrijednost postignuća slabije prisutna u ovom istraživanju, za razliku od nekih drugih kvalitativnih studija (npr. Matusovich, Streveler i Miller, 2010.).

Važnost okoline u oblikovanju odluke o izboru studija posebno je vidljiva kroz brojne utjecaje uže i šire obitelji te profesora/ica i prijatelja/ica kroz njihovu podršku, ohrabivanje, savjete ili informacije koje su pomogle sudionicima/ama u njihovu procesu odlučivanja o studiju. Roditelji su se izdvojili kao ključan socijalizacijski čimbenik u skladu s Ecclesinim (1993.) modelom socijalizacije prema kojem roditelji utječu na uvjerenja svoje djece kroz mehanizme poput modeliranja i ohrabrenja. Vršnjaci kao skupina kojoj bi, prema mišljenju Eccles i Wigfielda (2020.), valjalo posvetiti više

pažnje u istraživanju, pokazali su se kao bitan i neposredan izvor informacija o konkretnim studijima. Sudionici/e su navodili da su im njihovi nešto stariji prijatelji/ce i poznanici/e opisivali svoja iskustva na studiju, davali savjete kako se pripremiti za upis, usmjeravali ih, poticali i bodrili.

Vezano uz rodnu dimenziju odabira studija ključna su tri nalaza. Prvi je da su biološka i društvena uvjetovanost razlika između žena i muškaraca u obrazovnim i profesionalnim odabirima podjednako prisutna u studentskim odgovorima te da oni koji navode društvena objašnjenja, češće odbacuju rodne stereotipe. Drugi je nalaz da je prihvaćanje i odbacivanje rodnih stereotipa o studijima i zanimanjima podjednako prisutno, pri čemu se ne uočava da studenti/ce rodno atipičnih studija odbacuju rodne stereotipe u većoj mjeri od onih s rodno tipičnih ili rodno balansiranih studija, što se obično primjećuje u domaćim i stranim kvantitativnim istraživanjima (npr. Jugović, 2010., 2017.; Starr i Simpkins, 2021.). Treći je nalaz da studenti/ce većinom ne smatraju rodne stereotipe čimbenikom koji je utjecao na njihov odabir studija, dok samo manji dio prepoznaje utjecaj stereotipa. Među rijetkima koji prepoznaju utjecaj rodnih stereotipa na vlastiti odabir studija najzastupljeniji su studenti/ce s rodno tipičnih studija koji navode da su zapravo izbjegavali rodno nestereotipne profesionalne odabire te jedna studentica koja navodi da je odbacila stereotipe kako bi odabrala strojarstvo. Među onima koji eksplicitno kažu da stereotipi nisu utjecali na njihovu odluku o odabiru studija nalaze se i odgovori „*nije bitno jesi muško ili žensko nego koliko te nešto zanimalo*“, „*mislim da to nema nikakve veze*“. Takvi odgovori impliciraju da oni zapravo odbacuju rodne stereotipe o primjerenosti studija/profesija za muškarce ili žene dok istovremeno biraju rodno nestereotipne studije. Ostaje otvoreno pitanje je li odbacivanje stereotipa doprinijelo odabiru rodno atipičnog studija, a da oni toga nisu svjesni ili nije. Naime, istraživanja pokazuju da implicitni negativni stereotipi (nekada snažnije nego eksplicitni) djeluju na obrazovna postignuća i odabire (Franceschini i sur., 2014.; Kiefer i Sekaquaptewa, 2007.). Stoga bi se utjecaj stereotipa na odabire i svjesnost o tom utjecaju trebali detaljnije istražiti u budućim studijama.

Zaključno valja reći da je ovo kvalitativno istraživanje dalo glas mladima u okviru teorije situiranih očekivanja i vrijednosti te produbilo razumijevanje procesa donošenja obrazovnih odabira. Osim što se interes pokazao najčešće navođenim razlogom odabira studija, za mnoge taj proces nije jednostavan. Mnogi ne mogu odabrati studij koji ih najviše zanima, već nailaze na prepreke koje moraju nadići ili koje im promijene konačni odabir kao što su slabija financijska situacija obitelji. Naime, neki zbog slabijih financija odustaju od željenih odabira te prihvaćaju studirati u najbližem gradu zbog nižih troškova studija i života, neki se obeshrabre zbog percipirane težine ispita na maturi pa biraju „*lakše*“ studije tj. drugi izbor, a neki nisu niti razmišljali o širokom spektru opcija jer smatraju da određeni studiji nisu primjereni za njih kao ženu ili muškarca (žele „*finije*“, „*ženske*“ poslove, ne žele raditi s djecom). Ovi nalazi nam potvrđuju koliko je „*situiranost*“ motivacije dobro uhvaćena kvalitativnim istraživanjem:

vidimo da u procesu odabira studija nije riječ samo o motivaciji koja se najčešće ispituje u okviru ove teorije, već je riječ o širem kontekstu, uključujući uvjerenja socijalizatora, rodne stereotipe i rodne uloge, obiteljske prilike, pristajanje između osobnosti i odabira i slično. Također je jasno uočljiva nelinearnost procesa odabira studija. Dok se u kvantitativnim istraživanjima najčešće pokušava objasniti varijanca odabira određenog studija (npr. u STEM području), naši podaci pokazuju da je odabir kod mnogih obilježen dilemama između dva i više studija (pa čak i u različitim područjima), da mnogi odabiru neki studij kao drugi izbor nakon što nisu uspjeli upisati željeni studij te da neki studenti/ce već imaju prethodno iskustvo studiranja ili rada. Slični uvidi o dinamičnom procesu obrazovnih odabira koji uključuju promjene u učeničkoj motivaciji, razmatranje nekoliko različitih obrazovnih putova i odustajanje od prethodno željenih opcija studiranja dobiveni su iz intervjua sa srednjoškolcima/kama u recentnom danskom istraživanju mješovite metode (Lykkegaard i Ulriksen, 2016.).

Ograničenje istraživanja je u tome što je zahvatilo širok spektar čimbenika koji oblikuju proces donošenja odluke o odabiru studija, a tijekom analize se pokazala potreba produblivanja razumijevanja utjecaja nekih od ključnih dimenzija kao što su uloga šire i uže okoline te uloga rodni stereotipa u oblikovanju obrazovnih namjera.

Naposljetku, istraživanje je rezultiralo i implikacijama za prakse i politike. Prema rezultatima istraživanja kvalitetnijem procesu odabira studija pridonijelo bi bolje informiranje učenika/ca o sveučilišnim i stručnim studijskim programima te njihovo osvještavanje o utjecaju rodni stereotipa o studijima/zanimanjima na obrazovne odabire kako bi mogli razmišljati o širokom spektru opcija studiranja. Rezultati istraživanja također su ukazali na financijske prepreke u odabiru željenog studija što ukazuje na potrebu unapređenja oblika financijske potpore studentima/cama putem veće dostupnosti stipendija i studentskih kredita te smanjivanjem troškova studija i života tijekom studiranja, npr. izgradnjom studentskih domova i osiguranjem jeftinije prehrane.

Literatura

1. Bandura, A. (1986). *Social functioning of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
2. Barone, C. (2011). Some things never change: Gender segregation in higher education across eight nations and three decades. *Sociology of education*, 84 (2): 157-176.
3. Berggren, C. (2006). Labour Market Influence on Recruitment to Higher Education – Gender and Class Perspectives. *Higher Education*, 52 (1): 121-148.
4. Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
5. Charles, M. & Bradley, K. (2009). Indulging our gendered selves? Sex segregation by field of study in 44 countries. *American Journal of Sociology*, 114 (4): 924-976.
6. Csikszentmihalyi, M. (1997). *Finding flow: The psychology of engagement with everyday life*. Basic Books.
7. Deci, E. L. and Ryan, R. M. (2016). Optimizing students' motivation in the era of testing and pressure: A self-determination theory perspective, in: W. Chia Liu; Keng Wang, J. C. and Ryan, R. M. (Eds.). *Building Autonomous Learners*. Springer, 9-29.
8. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2022). *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2022*. Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. https://podaci.dzs.hr/media/04pff1do/women_and_man_2022.pdf. (Pregledano 17. siječnja 2023.)
9. Eccles, J. S. (1993). School and family effects on the ontogeny of children's interests, self-perceptions, and activity choices, in: Dienstbier, R. (Series Ed.) and Jacobs, J. E. (Vol. Ed.), *Nebraska Symposium on Motivation: 1992. Developmental perspectives on motivation*. Lincoln: University of Nebraska Press, 40: 145-208.
10. Eccles, J. S. (1987). Gender roles and women's achievement-related decisions. *Psychology of Women Quarterly*, 11: 135-172.
11. Eccles, J. S.; Adler, T. F.; Futterman, R.; Goff, S. B.; Kaczala, C. M.; Meece, J. L.; Midgley, C. (1983). Expectancies, values and academic behaviors. in: Spence, J. T. (Ed.). *Achievement and achievement motives*. San Francisco: W. H. Freeman, 78-146.
12. Eccles, J. S. and Wigfield, A. (2002). Motivational beliefs, values, and goals. *Annual Review of Psychology*, 53: 109-132.
13. Eccles, J. S. and Wigfield, A. (2020). From expectancy-value theory to situated expectancy-value theory: A developmental, social cognitive, and sociocultural perspective on motivation. *Contemporary Educational Psychology*, 61 (4): 101859. <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2020.101859>

14. Eurostat (2020). *Students Enrolled in Tertiary Education by Education Level, Programme Orientation, Sex and Field of Education* (educ_uae_enrt03) [database]. Luxembourg: statistical office of the European Union. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=educ_uae_enrt03. (Pregledano 24. kolovoza 2020.)
15. Fereday, J. and Muir-Cochrane, E. (2006). Demonstrating rigor using thematic analysis: A Hybrid approach of inductive and deductive coding and theme development. *International Journal of Qualitative Methods*, 5 (1): 80-92.
16. Flake, J. K.; Barron, K. E.; Hulleman, C.; McCoach, B. D.; Welsh, M. E. (2015). Measuring cost: The forgotten component of expectancy-value theory. *Contemporary Educational Psychology*, 41: 232-244.
17. Fredricks, J. A.; Alfeld-Liro, C. J.; Hruda, L. Z.; Eccles, J. S.; Patrick, H.; Ryan, A. M. (2002). A Qualitative Exploration of Adolescents' Commitment to Athletics and the Arts. *Journal of Adolescent Research*, 17 (1): 68-97.
18. Fong, C., J.; Kremer, K. P.; Hill-Troglin Cox, C.; Lawson, C. A. (2021). Expectancy-value profiles in math and science: A person-centered approach to cross-domain motivation with academic and STEM-related outcomes. *Contemporary Educational Psychology*, 65, 101962. <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2021.101962>.
19. Franceschini, G.; Galli, S.; Chiesi, F.; Primi, C. (2014). Implicit gender-math stereotype and women's susceptibility to stereotype threat and stereotype lift. *Learning and Individual Differences*, 32: 273-277.
20. Greene, B. A.; DeBacker, T. K.; Ravindran, B.; Krows, A. J. (1999). Goals, values, and beliefs as predictors of achievement and effort in high school mathematics classes. *Sex Roles*, 40 (5/6): 421-458.
21. Kiefer, A. K. and Sekaquaptewa, D. (2007). Implicit Stereotypes, Gender Identification, and Math-Related Outcomes: A Prospective Study of Female College Students. *Psychological Science*, 18 (1): 13-18. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2007.01841.x>.
22. Jugović, I. (2010). Uloga motivacije i rodnih stereotipa u objašnjenju namjere odabira studija u stereotipno muškom području. *Sociologija i prostor*, 186 (1): 77-98.
23. Jugović, I. (2017). Students' gender-related choices and achievement in physics. *Center for Educational Policy Studies Journal*, 7 (2): 71-95.
24. Jugović, I.; Baranović, B. i Marušić, I. (2012). Uloga rodnih stereotipa i motivacije u objašnjenju matematičkog uspjeha i straha od matematike. *Suvremena psihologija*, 15 (1): 65-79.
25. Lauermaann, F.; Tsai, Y.-M. and Eccles, J. S. (2017). Math-Related Career Aspirations and Choices Within Eccles et al.'s Expectancy-Value Theory of Achievement-Related Behaviors. *Developmental Psychology*, 53 (8): 1540-1559.
26. Lykkegaard, E. and Ulriksen, L. (2016). Choices and changes: Eccles' Expectancy-value model and upper-secondary school students' longitudinal reflections about their choice of a STEM education. *International Journal of Science Education*, 38 (5), 701-724. <https://doi.org/10.1080/09500693.2016.1156782>.

27. Matusovich, H. M.; Streveler, R. A. and Miller, R. L. (2010). Why do students choose engineering? A qualitative, longitudinal investigation of students' motivational values. *Journal of Engineering Education*, 99 (4): 289-303. <https://doi.org/10.1002/j.2168-9830.2010.tb01064.x>.
28. Masson, A.-L.; Klop, T. and Osseweijer, P. (2014). An analysis of the impact of student–scientist interaction in a technology design activity, using the expectancy-value model of achievement related choice. *International Journal of Technology and Design Education*, 26: 81-104. <https://doi.org/10.1007/s10798-014-9296-6>.
29. Miles, M. B. and Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
30. Reimer, D. and Pollak, R. (2010). Educational Expansion and Its Consequences for Vertical and Horizontal Inequalities in Access to Higher Education in West Germany, *European Sociological Review*, 26 (4): 415-430.
31. Simpkins, S. D.; Fredricks, J. and Eccles, J. S. (2015). The role of parents in the ontogeny of achievement-related motivation and behavioral choices. *Mono-graphs of the Society for the Study of Child Development*, 80 (2): 1-22. <https://doi.org/10.1111/mono.12157>.
32. Starr, C. R., and Simpkins, S. D. (2021). High school students' math and science gender stereotypes: relations with their STEM outcomes and socializers' stereotypes. *Social Psychology of Education*, 24, 273-298. <https://doi.org/10.1007/s11218-021-09611-4>.
33. Updegraff, K. A.; Eccles, J. S.; Barber, B. L.; O'Brien, K. M. (1996). Course enrollment as self-regulatory behavior: Who takes optional high school math courses?. *Learning and Individual Differences*, 8: 239-259.
34. Van Houtte, M.; Vanderwegen, P. and Vermeersch, H. (2014) 'Now I want to do something interesting, something fun'. A mixed-methods study into the determinants of horizontal gender segregation at a Belgian university. *AISHE-J: The All Ireland Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 6 (3): 1-20.
35. Wigfield, A.; Eccles, J. S.; Fredricks, J.; Simpkins, Roeser, R.; Schiefele, U. (2015). Development of achievement motivation and engagement, in: Lerner, R. (Series ed.) and Lamb, M. (Vol. Ed.). *Handbook of child psychology and developmental science* (7th ed., vol. 3, pp. 657-700). New York: Wiley.
36. Wille, E.; Stoll, G.; Gfrörer, T.; Cambria, J.; Nagengast, B.; Trautwein, U. (2020). It takes two: Expectancy-value constructs and vocational interests jointly predict STEM major choices. *Contemporary Educational Psychology*, 61, 101858. <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2020.101858>.
37. Yukhymenko, M. A.; Brown, S. W.; Lawless, K. A.; Brodowinska, K.; Mullin, G. (2014). Thematic analysis of teacher instructional practices and student responses in middle school classrooms with problem-based learning environment. *Global Education Review*, 1 (3): 93-110.

How do Students Choose Their Study Courses? Qualitative Research on Motivational, Gender and Contextual Factors

Ivana Pikić Jugović

Institute for Social Research in Zagreb, Croatia

e-mail: jugovic@idi.hr

Branislava Baranović

Institute for Social Research in Zagreb, Croatia

e-mail: baranov@idi.hr

Abstract

The goal of the paper was to investigate, using the qualitative method, how students understand their own process of choosing a study course at the higher education level. This study was grounded in the Eccles et al.'s situated expectancy-value theory. The research questions were the following: 1) What do students recognize as the main reasons for their own course choice decision?, 2) How do they perceive the role of important others in their decision to choose a course?, and 3) How do they understand the relationship between gender stereotypes about studies and occupations, and their own course choice? A semi-structured interview was conducted with 44 first-year university students (22 young men and 22 young women). The thematic analysis of the interviews showed that motivational beliefs, important others and gender stereotypes played different roles in the choice of a study course. Subjective values, especially interest, perceived usefulness and cost of effort are recognized as important motivational influences. Parents, teachers, and especially friends influenced course choices with their advice, information and support. The analysis of gender dimension showed the prevalence of a perception that gender stereotypes did not influence one's own study course choice. However, when the influence of gender stereotypes was recognized, it was in line with the expectations: students of gender-typical courses stated that they avoided gender non-stereotyped professional choices, while a female student of mechanical engineering described the importance of rejecting stereotypes for her decision to study a typically male course. Practical implications aiming at expanding the spectrum of possible course choices include providing additional information for pupils about study courses and raising their awareness about the influence of gender stereotypes on educational choices.

Key words: course choice, motivation, gender stereotypes, qualitative method, students.